

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЛЮДЬМИ

מצוות בין אדם לחברו

ЗАПОВЕДЬ ПОСЕЩЕНИЯ БОЛЬНЫХ

1. Трактаг *Sota*, 14a

1. מס' סוטה י"ד, ע"א

Сказал раби Хама бар Ханина: “В чем (заключается смысл) сказанного: “Господу Богу вашему следуйте“ (Дварим 13:5)? Разве может человек следовать за Божественным Присутствием? Ведь уже было сказано, что “Господь, Бог твой, Он огонь поглощающий” (Дварим 4:24)?! Скорее (здесь имеется в виду предписание) следовать качествам Бога. Он одевает нагих, как сказано: “И сделал Господь Бог Адаму и его жене кожаные одежды и одел их” (Берешит 3:21), - и ты тоже одевай нагих. Всевышний навешал больных, как сказано: “И явился ему¹ Господь в дубраве Мамре” (Берешит 18:1), так же и ты должен навещать больных. Всевышний утешал скорбящих, как сказано: “И было, после смерти Авраама, Бог благословил (то есть выразил соболезнование) Ицхака, сына его“, (Берешит 25:11), так же и ты утешай людей, пребывающих в трауре. Всевышний хоронил усопших, как сказано: “И (Бог) похоронил его (Моше) в долине” (Дварим 34:6), так же и ты хорони усопших.

אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקדוש ברוך הוא ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקדוש ברוך הוא קבר מתים דכתיב ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים

2. Рамбам. *Мишне Тора*. Законы о трауре, 14:1

Предписывающие заповеди, установленные мудрецами: навещать больных, утешать пребывающих в трауре, выносить умершего (для захоронения), выдавать замуж невесту, провожать гостей, заботиться обо всем необходимом для похорон, нести (умершего) на плечах, идти впереди него, оплакивать (его), рыть могилу и хоронить; а также веселить жениха и невесту и помогать им во всех их нуждах...² Несмотря на то, что все эти предписания были установлены мудрецами, они относятся к (заповеди) “Люби ближнего твоего, как самого себя”. (Иными словами): “Все то, что ты хочешь, чтобы другие люди делали для тебя, делай для твоего собрата по Торе и заповедям”.

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות.

¹ Аврааму на третий день после обрезания.

² Все эти благотворительные (деяния) человек исполняет посредством “своего тела”, и нет для них установленной меры.

3. Тур. Йорэ Деа, 335

Если человек заболел, всем людям предписывается его навестить, поскольку мы нашли (в Талмуде изречение о том), что Всевышний навещает больных. Именно так (мудрецы Талмуда) толковали стих: “И явился ему Господь в дубраве Мамре” (Берешит 18:1). (Они сказали, что) из этого (стиха) следует, что Бог явился Аврааму, чтобы навестить больного (на третий день после обрезания Авраама).

4. Трактат Недарим, 39б

В барайте сказано: “Посещению больных нет меры”. (В Талмуде следует вопрос). Что значит (посещению больных) нет меры? Рав Йосеф хотел сказать, что награда (за исполнение этой заповеди) безмерна. Абае возразил ему: “А разве награда за все другие заповеди ограничена? Ведь сказано в мишне: “Будь осторожен (и соблюдай) “легкую”, (т.е. не сугубо важную), заповедь так же, как строгую, ибо тебе не дано знать меру награды за соблюдение заповедей” (Авот 2:1). Вернее”, - сказал Абае, – “(в барайте указывается на то, что) даже важный (человек) должен навестить маленького (больного человека)”. Рава сказал: “(В барайте говорится о том, что) следует навестить больного даже сто раз”.

5. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:2

Даже важному человеку следует пойти навещать маленького (больного) и даже несколько раз в день... И каждый, кто часто (посещает больного) заслуживает похвалы при условии, что тем самым он не утомляет больного. **Дополнение Рама:** Существует мнение, что человек вправе пойти навестить ненавистного ему больного человека. Однако мне так не кажется. Не следует посещать ненавистника. Аналогично, не следует утешать ненавистного ему человека, соблюдающего траур, чтобы тот не подумал, будто рад его несчастью, и в результате он будет лишь огорчен. Таково мое мнение.

6. Трактат Недарим, 39б

Раби Аха бар Ханина сказал: “Тот, кто навещает больного, забирает одну шестидесятую его страданий”. Ему сказали: “Тогда пусть шестьдесят человек посетят больного и (таким образом) вылечат его?!”. Он ответил им: (Я имел в виду, что человек, навещающий больного, забирает одну шестидесятую его страданий) подобно десятой части, (о которой учили) в доме Раби (**Ран:** каждая из сирот берет в приданное десятую часть имущества покойного отца, оставшегося после старшей дочери, которая вышла замуж раньше и взяла свою десятую часть. Подобно этому, каждый посетитель забирает одну шестидесятую часть болезни, которая осталась

3. טור יורה דעה סימן שלה

וכיון שחלה האדם מצוה על כל אדם לבקר שכן מצינו בהקב"ה שמבקר חולים כמו שדרשו בפסוק וירא אליו ה' באלוני ממרא מלמד שבא אליו לבקר החולה

4. נדרים דף ל"ט עמוד ב'

תניא: ביקור חולים אין לה שיעור. מאי אין לה שיעור? סבר רב יוסף למימר: אין שיעור למתן שכרה, אמר ליה אביי: וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן? והא תנן: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות! אלא אמר אביי: אפי' גדול אצל קטן. רבא אמר: אפי' מאה פעמים ביום.

5. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה

אפילו הגדול ילך לבקר הקטן, ואפילו כמה פעמים ביום, ואפילו בן גילו. וכל המוסיף ה"ז משובח, ובלבד שלא יטריח לו. הגה: י"א דשונא יכול לילך לבקר חולה, ולא נראה לי, אלא לא יבקר חולה, ולא ינחם האבל שהוא שונאו, שלא יחשב ששמח לאידו, ואינו לו אלא צער, כן נראה לי.

6. נדרים דף ל"ט עמוד ב'

אמר רבי אחא בר חנינא כל המבקר חולה נוטל אחד ממששים בצערו. אמרי ליה אם כן ליעלוך שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייתא דבי רבי (שכל אחת נוטלת עישורה מנכסיה שנתרו אחר שנטלה אותה שלפניה עישור שלה וכן נמי כל אחד מן המצוקין נוטל אחד ממששים מן החולי שנטל לחולה אחר שצוקו אותו שלפניו) ובבבן גילו (שנוטל במזלו של חולה)

у больного после посещения предыдущего посетителя"). Все это только при условии, что он - ровесник больного (**Ран:** т.е. посетитель и больной родились под одной звездой).

Именно так учили в барайте сказано: "Раби учил: дочь-сирота, кормящаяся за счет имущества братьев, (которое они получили в наследство от отца), берет в приданое десятую часть (отцовского) наследства. Ему возразили: "По твоему, если у человека было десять дочерей и сын, сыну ничего не достанется из-за дочерей?!" Раби ответил: "(Я имел в виду следующее). Старшая дочь берет в приданое десятую часть наследства. Вторая – десятую часть от того, что осталось после старшей дочери. Третья – десятую часть от имущества, которое осталось (после второй дочери). А затем они и возвращаются (к началу) делят все поровну (**Ран:** речь здесь идет о том, что все дочери требуют свою долю наследства одновременно, поэтому будет несправедливо, если доля старших дочерей превысит долю младших).

7. Трактат *Недарим*, 40a

Рав Хельбо заболел. Рав Каана объявил, что раву Хельбо плохо, но никто не пришел навестить его. Сказал им (рав Каана): "Разве вы не слышали о том, как заболел один из учеников раби Акивы, и никто не навещал его. (Только) раби Акива зашел навестить его и (позаботился, чтобы в его комнате) подмели и прибили пыль, благодаря чему он выздоровел. Сказал (ученик): "Ребе, благодаря тебе я остался жив!". Сказал раби Акива: "Тот, кто не посещает больных, как будто бы проливает кровь".

מכאן משמע שהעיקר בבקור חולה - זה לעזור לו ולדאוג לצרכיו. לפעמים יש לנו תחושה שבודאי מטפלים בחולה, וואין צורך בעזרה שלנו, לכן הגמרא הביאה סיפור על תלמידו של ר"ע. ולפי גירסת השאליות החולה היה בפונדק, וכיון שכנס רע"ק לבקר ראה בעל הפונדק שהוא אדם חשוב והזדרז לטפל בו. א"כ א"צ לכבד ולרבץ בגופו, גם אם המבקר דואג שאחרים (בני ביתו או אחות בבית חולים) עושים זאת, מקיים מצוה.

8. Рамбан. *Торат аадам*, 1

Из этого (отрывка Гемары) мы видим, что цель посещения больных заключается в том, чтобы посетители "подмели пол и прибили пыль" рядом с больным, позаботились о всех его нуждах и принесли бы ему душевное спокойствие от общения с друзьями. К тому же (посетитель) должен проявить сострадание и помолиться о больном. Как сказано в Талмуде: "Нечист, нечист" должен кричать (Ваикра 13:45) – (значит, прокаженному) необходимо известить людей о своем страдании, чтобы они умоляли (Всевышнего) сжалиться над ним". Следовательно, тот, кто посетил больного и не помолился за него, не исполнил заповеди о посещении больных.

דתניא רבי אומר בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדברך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה (שכיון שצצת אחת צאו ליטול אינו צדן שיהא חלקן של ראשונות יותר מן האחרונות).

7. נדרים דף מ' עמוד א'

רב חלבו חלש נפק אכריו רב כהנא רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה אמר לו רבי החייתני יצא רבי עקיבא ודרש כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים

8. תורת האדם להרמב"ן, אות א

ושמענין מהכא דבקר חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו הצרכים הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתניא (מו"ק ה' א') וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים. הלכך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים המצוה:

9. טראקטאט נדארימ, 40א

9. נדרים דף מ' עמוד א'

Когда Рав Дими пришел в (Вавилон), он сказал: Всякий, кто навещает больного, становится причиной того, что больной будет жить, а тот, кто его не навещает, становится причиной смерти больного. (В Талмуде следует вопрос): Каким образом он становится причиной (жизни или смерти больного)? Может быть, (что рав Дими имел в виду следующее): “Всякий, кто навещает больного, молится о том, чтобы больной жил, а тот, кто не навещает больного, молится о том, чтобы больной умер”? Но разве резонно предположить, что (тот, кто не навещает больного, молится), чтобы тот умер? Вероятнее всего (рав Дими сказал): “Всякий, кто не навещает больного, не молится о том, чтобы больной жил и не молится о том, чтобы он умер” (Ран: иногда необходимо молиться о том, чтобы больной умер, например, если безнадежный больной чрезмерно страдает из-за своей болезни).

כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות. מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות סלקא דעתך אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות (ר"ן: פעמים שצריך לזקק רחמים על החולה שימות כגון שמתעורר החולה בחלוו הרבה ואז אפשר לו שיחיה³).

יוצא לכאורה, שמטרת בקור חולה היא תפילה על החולה ולא רק דאגה לצרכיו. וכאן מקום לשאול, וכי א"א להתפלל בביתו או בבית כנסת בתוך תפילת שמונה עשרה, או לומר מי שברך בזמן קריאת התורה, למה צריך להתפלל דוקא ליד החולה?

10. טראקטאט נדארימ, 40א

10. נדרים דף מ' עמוד א'

Рав Шиша, сын рава Иди сказал: “Не следует навещать больного в первые три часа (дня) и в последние три часа дня, чтобы не потерять сочувствия к больному. В первые три часа дня (больной обычно чувствует) облегчение (Ран: в результате посетитель подумает, что больной выздоровел и не надо о нем молиться), а в последние (три часа дня больной обычно испытывает) приступ слабости” (Ран: посетитель подумает, что больной в безнадежном состоянии и нет смысла молиться о нем).

אמר רב שישא בריה דרב אידי לא ליסעוד (לא יבקר) איניש קצירא (חולה) לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה (ר"ן: וכסבור המתקרב שנתרפא ואין צורך לזקק רחמים עליו). בתרייתא תקיף חולשיה (וכסבור שהוא צאפס תקוס ומתאשש מן הרחמים)."

³ וכן פסק תפא"י כר"ן דמותר להתפלל שימות היכי דמצטער טובא. ובתפארת יעקב כתב שכששם שהוא בעצמו מותר לו להתפלל ליקח את נשמתו ממנו, כמו שמצינו לגבי אליהו ויונה ("ויהי כזרח השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית ותך השמש על ראש יונה ויתעלף וישאל את נפשו למות ויאמר טוב מתי מחי"), כך אחרים מותרים לבקש עליו, וראיה נוספת מרבנן שבקשו רחמים על רבי יוחנן שימות. וכ"כ הגרמ"פ במוריה, אלול תשד"מ שכשאין מועילים תרופות, והתפילות להתרפא לא נתקבלו, שצריך להתפלל עליו שימות. אבל בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה' רמת רחל פרק ה') כתב: "והנה דברי ר"ן אלה שיוצא לנו מהם הלכתא גבירתא שעל חולה - שמחלתו אנושה שאין לו מנוס ממנה ומתפתל ביסוריו יהא מותר להתפלל עליו שימות, מבלי לחשוב על רגעי חיי אנוש בעוה"ז היקרים מפזו בתיקונים שונים גלויים ונעלמים גם כשבעל כרחו הוא חי, וכדברי התנא באבות (פ"ד מ"י): יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. אלא להעדיף במצב זה ההתגאלות של החולה מיסוריו הגופיים הנוראים, וכי. דברים אלה של הר"ן והיוצא מהן להלכה, לא הובאו לא בטור ונושאי כליו ולא בשו"ע ונושאי כליו וכפי הנראה דחוהו מהלכה מכיון שזה פירוש מחדש ויוצאת ממנו גם הלכה מחודשת, והוא דבר שלא פירושו אף אחד מן הראשונים בלעדו בסוגית הגמי' בנדרים שם וכי. ויש להבין גם הראיה ממעשה דרבי בכתובות, הרי אדרבה הגמי' שם מספרת שגם אחרי שאמתייה דרבי רמזה לרבנן די ברור מצערייה דרבי ואמרה יהי רצון שיכופו עליונים לתחתונים, בכל זאת לא הווי שתקי רבנן מלמביעי רחמי, וא"כ הרי מרבנן ראייה להיפך שגם כשהחולה מתפתל ביסורים נוראים ואין תקנה לרפואה בדרך הטבע בכל זאת אין להפסיק מלבקש על החולה רחמי שמים אשר לא יפלא ממנו דבר, ומכ"ש שאסור להתפלל בלהיפוך שימות". ועיין חקקי לב ח"א יור"ד נ' שכתב: "עכ"פ גלע"ד דכגון דא דני"ד לעשות פשר דבר, שאם היא מצטערת הרבה מאד מהיסורין קשים ומרים ושכל הרופאים אמרו בלא"ה שאין עוד תקון לחיות ונתייאשו ממנה נראה דאפילו הכי לגבי בעלה ובניה וקרוביה לא יעשו שום בקשה ותפלה שתמות אם לא יעשו לקרבה ובקשה עליה כדי שתחיה אלא יהיו בשב ואל תעשו, דאם יבקשו רחמים עליה שתמות איכא משום שיאמרו ויתחושו ח"ו אחד מני אלף לחששא רחוקה שיבקשו לקרוב מיתתה כדי להנצל ממנה ומשירחא ידיה והוי"ל כענין נוגעים בדבר וכי, וגם להתפלל עליה שתחיה הא נמי קשה שסובלת יסורין קשים ומרים ומצטערת הרבה מאד".

11. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:4

Больного не навещают в первые три часа дня, потому что каждый больной испытывает утром облегчение, и посетитель не станет молиться о его (выздоровлении). Также не следует (навещать больного) в последние три часа дня, поскольку в это время состояние больного ухудшается, и (посетитель) решит, что нет смысла молиться о нем. **Дополнение Рама:** Тот, кто посетил больного и не помолился о его выздоровлении, не исполнил заповеди (о посещении больных).

אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויחייאש מלבקש עליו רחמים. (וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה)

עדיין לא מובן, למה צריך להתפלל דווקא אצל חולה ולא בבית כנסת?

12. Тракта́т Недарим, 40а

Равин сказал от имени Рава: Откуда мы знаем, что Всевышний поддерживает больного? Из сказанного: “Господь укрепит его на одре болезни” (Теилим 41:4). Вдобавок Равин сказал от имени Рава: “Откуда (мы знаем), что Божественное Присутствие находится над постелью больного? Из сказанного: “Господь укрепит его на одре болезни.

12. נדרים דף מ' עמוד א'

אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר (תהלים מ"א) ה' יסעדנו על ערש דוי וגו'. ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי

13. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:3

Посетитель не вправе сидеть ни на постели больного, ни на стуле, и на скамье, но ему следует завернуться (в плащ) и сесть (на пол) перед больным, потому что Божественное Присутствие находится над изголовьем больного. **Дополнение Рама:** “(Это установление действительно) только в том случае, когда больной лежит на земле, поскольку тогда (посетитель), сидящий (на стуле и т.п., находится) выше больного. Однако если больной лежит в кровати, посетителю дозволяется сидеть рядом с ним на стуле или на скамье”.

13. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה, סעיף ג

המבקר את החולה לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל, אלא מתעטף ויושב לפניו, שהשכינה למעלה מראשותיו. הגה: ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, דהיושב גבוה ממנו, אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא וספסל.

14. Талмуд, трактат Шабат, 126

Раби Йоханан сказал: “Ангелы служения не обращают внимания на того, кто молится на арамейском языке, поскольку не знают арамейского языка. Однако больной представляет собой исключение (из этого правила), потому что Божественное Присутствие находится с ним. Ведь Рав Анан сказал от имени Рава: “Откуда (мы знаем), что Божественное Присутствие поддерживает больного? Из того, что сказано: “Господь укрепит его на одре болезни” (Теилим 41:4).

14. שבת דף י"ב ע"ב

אמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי שאני חולה דשכינה עמו. דאמר רב ענן אמר רב מנין ששכינה סועד את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי

כאן קבלנו תשובה לשאלה, למה צריך להתפלל דווקא ליד החולה, - משום ששכינה שרויה ליד מיטתו, וברור שבמקום השראת השכינה תפילה מתקבלת יותר. אך יש עוד סיבה.

15. Пояснения Хатам-Софера к трактату Недарим, 40а

15. חידושי חת"ס נדרים מ' ע"א

Наши мудрецы сказали, что человеку, молящемуся о больном в его присутствии, нет надобности упоминать в молитве имя больного, подобно тому, как (Моше молился о выздоровлении Мирьям), сказав: “Боже, умоляю, исцели ее” (Шмот 12:13). А знатоки Каббалы писали, что упоминание имени человека отчасти побуждает (свершение) над ним (Небесного) Суда. Несмотря на то, что человек, скорее всего, выиграет от такой молитвы, тем не менее, иногда существует незначительный (риск, что упоминание его имени в молитве причинит ему) вред. Дело обстоит иначе, когда молятся в присутствии больного, то есть когда человек, навещающий больного, молится о его выздоровлении. В таком случае нет надобности упоминать (в молитве) имя больного. Но тот, кто молится о больном, не находясь рядом с ним, должен упомянуть его имя, а это иногда может причинить ему вред, несмотря на то, что человек молится о его выздоровлении.

לפי מה שאמרו חז"ל שהמבקש על החולה בפניו אין צריך להזכיר את שמו, כדכתיב אל נא רפא נא לה, וכתבו המקובלים כי יש בהזכרת שמו קצת התעוררות דין עליו, אע"פ שמ"מ קרוב לשכר ע"י תפילתו מ"מ לפעמים איכא קצת הפסד, משא"כ כשמתפלל בפני החולה, היינו הנכנס לבקר מתפלל עליו שיחיה, כי לא צריך להזכיר את שמו, משא"כ כשאינו מבקר, צריך להזכיר את שמו, ולפעמים יארע לו הפסד, אע"פ שמתפלל שיחיה.

16. Сборник респонсов Циц Элизер

Поскольку суть предписания о посещении больных состоит в том, чтобы выяснить, в чем нуждается больной и удовлетворить его потребности, я полагал, что уместно внести послабление (в закон) и освободить (людей) от обязанности посещать больного, если они уверены в том, что другие люди делают для больного все необходимое. В особенности, если больной находится в больнице. Ведь, помимо того, что все его потребности обеспечены там наилучшим образом, в соответствии с медицинскими предписаниями, в больницах посетителям вообще не разрешают вмешиваться в уход за больным. Поэтому необходимость выяснить нужды больного и позаботиться об их удовлетворении в больницах отпадает, а это – важнейший аспект, составляющий суть заповеди о посещении больных. Вследствие этого ослабевает сама обязанность заповеди посещения, основной смысл которой заключается именно в уходе за больным.

Однако из того, что сказано в трактате *Недарим* 40^а следует, что наряду с целью выяснения нужд больного, не менее важна другая цель: пробудить в себе желание молить Всевышнего о милосердии к больному. Такую трактовку заповеди я нашел в книге Рамбана *Торат Аадам*. Рамбан писал там, что заповедь посещения больного включает эти две основные цели и добавил к ним третью неизменно актуальную цель. Прочитывая отрывок из трактата *Недарим* 40^а, Рамбан в заключение написал: “Из этого (отрывка) мы видим, что цель посещения больных заключается в том, чтобы посетители "подмели пол и прибили пыль" рядом с больным, позаботились о всех его нуждах и принесли бы ему душевное спокойствие от общения с друзьями. К тому же (посетитель) должен проявить сострадание и помолиться о больном. Как сказано в Талмуде: “Нечист, нечист – дол-

16. שו"ת ציץ אליעזר חלק ה - רמת רחל סימן ג

לפי"ז דעיקר מצות הביקור חולים הוא בכדי לעיין בצרכי החולה ולעשות לו מה שצריך, חשבתי מקום ללימוד היתר לפטור מלבקר במקום שבטוחים שנעשה ע"י אחרים כל מה שהחולה נצרך, ובפרט כשנמצא בבית חולים שמלבד מה שמסודר עצהיו"ט עניני מטתו וכל מה שזקוק, עפ"י ההוראה הרפואית, הרי לא עוזבים שם בכלל להתערב בפיקוח צרכיו וכדומה, ואין שם שום מקום לעיין בצרכי החולה ובעשיית צרכיו מה שצריך, וא"כ הרי יורד מאליו הענין החיוני שנתלה בו עיקר מצות הביקור חולים, וממילא הרי נחלש מאליו גם החיוב העיקרי למצות הביקור שבא בעיקרו בגלל הענין החיוני הנ"ל.

אולם מסוגית הגמ' בנדרים ד' מ' ע"א משמע דכשם שמעיקר ממטרת מצות הביקור הוא בכדי לעיין בצרכי החולה, כך לא פחות מאותה מדה ישנו בעיקר מטרת מצות הביקור בכדי להתעורר ע"כ בבקשת רחמים עליו בתפלה ותחנונים, וכך ראיתי בתורת האדם להרמב"ן שער המיחוש שכולל שתי המטרות העיקריות הנ"ל במדה שוה ועוד מוסיף עליהם מטרה שלישית שהיא נמצאת בתדירות. ואחרי הביאור מסוגית הגמ' בנדרים הנ"ל מסכם וכותב ושמעין מהכא דבקר חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכים הצריכים לחליו, וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתניא (מ"ק ה') וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים, הלכך, המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים

жен кричать (Ваикра 13:45). (Прокаженному) необходимо известить людей о своем страдании, чтобы они умоляли (Всевышнего) сжалиться над ним". Следовательно, тот, кто посетил больного и не помолился за него, не исполнил заповеди о посещении больных". Из этих слов Рамбана со всей очевидностью следует, что одна из основных целей заповеди о посещении больного - побудить человека к молитве о больном. (Этот аспект) настолько важен, что, если человек, посетив (больного), не помолился о нем, то не исполнил заповедь. Дополнительная цель посещения больного в том, чтобы он обрел душевное спокойствие от общения с друзьями. Две эти цели всегда актуальны, даже если есть другие люди, которые заботятся о нуждах больного.

מצוה, הרי מפורש יוצא מדברי הרמב"ן שמעצם מטרת מצות הביקור הוא גם בעיקר בכדי שיבקש עליו רחמים ועד כדי כך שאם בקר ולא בקש לא קיים המצוה, ועוד זאת שמטרת מצות הביקור הוא גם בכדי שהחולה ימצא נחת רוח עם חבריו, ושני טעמים אלה הרי נמצאים בתדירות גם כשישנם מי שיטפלו בצרכיו.

לסיכום גדר מצוות ביקור חולים, כתב השל"ה שהיא בגופו (להתעסק בצרכיו), בנפשו (להתפלל) ובממונו (לממן את צרכיו המרובים). ואע"פ שיש חיוב על ממונו, מ"מ שכיר יום עני לא חייב להפסיד שכרו בשביל ביקור חולים, כמו שאינו חייב להפסיד שכרו בשביל השבת אבידה.

17. Трактаг Недарим, 40а

В первый день болезни Рава сказал (своим близким): Не рассказывайте (о моей болезни) людям, чтобы моя участь не ухудшилась (может быть, я быстро вылечусь). В дпльнейшем он сказал им: «Идите и объявите всюду о том, что я болен. Тот, кто ненавидит меня, порадуетя, и сказано: «Не радуйся падению твоего врага, и, если он споткнется, пусть не ликует твое сердце. Ведь, если увидит Господь... отвратит от него Свой гнев» (Мишлей 24:17,18). А тот, кто любит меня, попросит Бога смилостивиться надо мной.

17. מס' נדרים דף מ' ע"א

רבא, יומא קדמאה דחליש אמר להון: לא תיגלו לאיניש, דלא לתרע מזליה (שמא יתפלל מיל), מכאן ואילך, אמר להון: פוקו ואכריזו בשוקא, דכל דסני לי ליחדי לי, וכתוב: בנפול אויבך אל תשמח וגו', ודרחים לי ליבעי עלי רחמי.

18. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:8

Не следует навещать больных, страдающих болезнями кишечника, глаз или головы. Также не заходят к больному, состояние которого ухудшилось настолько, что ему тяжело говорить. В таком случае следует зайти в переднюю и выяснить, не нужно ли "подмести или прибить пыль" и т.п., прислушаться к страданиям больного и помолиться о нем.

18. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה, סעיף ח

אין מבקרין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים.

19. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:6

Следует включить его имя в молитву о больных всего народа Израиля. Нужно сказать: «Вездесущий смилуется над тобой в среде больных народа Израиля».

19. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה, סעיף ו'

יכולו אותו בתוך חולי ישראל, שיאמר: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל.

20. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:9

Следует навещать больных иноверцев ради поддержания добрососедских отношений.

20. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה, סעיף ט'

מבקרין חולי עובדי כוכבים, מפני דרכי שלום.

21. Шульхан Арух. Йорэ Деа, 335:10

Существует мнение, что человеку, в доме которого есть больной, следует пойти к мудрецу, проживающему в городе, чтобы тот помолился о больном. Также принято благословлять больных в синагоге и давать им новое имя, поскольку изменение имени способствует отмене приговора, вынесенного больному Небесным Судом.

Утешение людей, пребывающих в трауре, важнее посещения больных.

21. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה, סעיף י'

י"א שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים וכן נהגו לברך חולים בבהכ"נ, לקרא להם שם חדש, כי שנוי השם קורע גזר דינו.

ניחום אבלים, קודם לביקור חולים

22. Сборник респонсов *Игрот Моше, Йорэ Деа, 1:233* – Можно ли исполнить заповедь посещения больного, осведомляясь о его здоровье по телефону

Вы пишете, что, несмотря на то, что таким образом не совершаются все действия, перечисленные в *Туре* и в комментарии *Бейт Йосеф (Йорэ Деа, раздел 335)* от имени Рамбана, тем не менее, (позвонив больному), человек исполнил заповедь посещения больных, поскольку даже тот, кто выполнил хотя бы один аспект заповеди, считается исполнившим свой долг. Однако мне представляется очевидным, что хотя таким образом человек выполняет заповедь посещения больных, тем не менее, нельзя сказать, что он исполнил свой долг. Ведь в таком случае отсутствуют необходимые действия, входящие в посещение больных. Но если человек не может исполнить заповедь посещением больного, он не освобождается полностью (от обязанности). Он должен сделать то, что в его силах и исполнить те аспекты (заповеди посещения больного), которые возможно осуществить и по телефону.

ובדבר בק"ח על ידי שאלה בטעלעפאן שכתב כתר"ה שאף שכל הענינים שחשבו הטור והב"י ביו"ד סי' של"ה בשם הרמב"ן אינו מקיים מ"מ יוצא ידי המצוה של בק"ח משום דגם בעשה אחת מכל אלה נמי יצא ידי חובתו. הנה פשוט לע"ד שאף שמקיים מצוה דבק"ח אבל אינו שייך לומר שיצא י"ח כיון שחסר בבקור זה ענינים האחרים שיש בבק"ח. ורק יצא מזה שאם א"א לו לקיים בהליכה לשם לא נפטר לגמרי אלא צריך לבקרו במה שאפשר לו לכה"פ ענין אחד או שנים שהוא גם ע"י הטעלעפאן.

23. Сборник респонсов р. Моше Исерлиса, респонса 20

Ни в одном из источников мы не находим различия между заразными и незаразными болезнями, за исключением (кожной болезни) *раатан*, о которой (наши мудрецы) сказали, что нельзя сидеть рядом с больным этой болезнью.

23. שו"ת הרמ"א סימן כ

לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק חוץ מלענין בעל ראתן דאסרו לישב בצלו.

24. Сборник респонсов *Циц Элизер, 9:17*. «Лечение в субботу»

Мне кажется, что мнение нашего учителя, р. Моше Исерлиса по этому вопросу заключалось в следующем. Поскольку единственная заразная болезнь, упомянутая в Талмуде, это *раатан*, нет необходимости принимать во внимание современные утверждения о том, что есть и другие заразные болезни, ибо мы должны руководствоваться только утверждениями наших мудрецов. И действительно, мы видим, что многие болезни, которые раньше считались заразными, теперь, со всей определенностью, признаны (врачами) незаразными, как например, эпилепсия и т.п. И даже (когда речь идет) об инфекционных болезнях, врачи сегодня более снисходительны и разрешают приходить к тем,

אבל כפי הנראה דעת רבינו הרמ"א בזה היתה. מפני דאין לנו בזה אלא דברי חז"ל, ובגמ' לא נזכר שמדבק רק על בעלי ראתן, ולכן אין לנו לחוש למה שאומרים כיום שגם מחלות אחרות מדבקות. ואנו רואים באמת על כמה וכמה מחלות שלפנים אמרו הרופאים שזה מדבק וכיום סוברים בהחלטיות שזה לא מדבק כלל, כגון מחלת הנכפה וכו'. ואפילו על מחלות מדבקות מקילים כהיום הרופאים להתיר לגשת אל הנגועים בהם ל"ע ובלבד להיזהר מלנשום מאויר פיהם וכדומה. ואולי סבר עוד הרמ"א דמחלה שלא מיטעו חז"ל ברוח קדשם לא נפטרנו ממצות ביקור חולים ומכיון שיש מצוה בהביקור א"כ המצוה

кто заразился этими болезнями, только чтобы не вдыхали воздух, исходящий из уст больного и т.п. Возможно также, что р. Моше Исерлис рассуждал следующим образом: мы не освобождены от заповеди посещения больных, страдающих болезнями, которые наши мудрецы, обладавшие даром пророческого вдохновения, не исключили (из числа болезней). Поэтому (на данную ситуацию распространяется правило о том, что) заповедь «защищает и спасает» во время ее исполнения, посетитель не заразится от больного, и с ним не случится никакой беды (см. трактат *Sota* 21^a). В соответствии с этим (вторым) объяснением, нужно сказать, что в респонсе р. Моше Исерлиса речь идет об инфекционной болезни, которой заболел один человек, но воздух еще не заражен, (т.е. инфекция еще не распространилась). Но если воздух заражен, то и р. Моше Исерлис согласен, что нельзя подвергать себя опасности и посещать (инфекционных больных). В таком случае человеку следует быть предельно осторожным и не приближаться к тому месту, где воздух заражен. Подобно тому, как постановил сам р. Моше Исерлис в своих дополнениях к *Шульхан-Аруху* (*Йорэ Деа*, 116:5): «Нужно бежать из города, когда в нем (свирепствует) мор. Следует покинуть город в самом начале мора, а не в конце (его)».

בעידנא מיגנא ומצלא שלא ידבק מהחולה ולא תאונה אליו כל רע. ולפי חילוקי הנ"ל יוצא לנו שהמדובר בשו"ת רמ"א במחלה מתדבקת של איזה איש יחיד שחלה בה, והאוויר איננו מזוהם עוד. אבל כשהאוויר גם מזוהם אזי גם הרמ"א יודה שאסור ליכנס לסכנה לבקר החולים אלא עליו ליהרר ולהישמר מכל משמר שלא ליכנס אפילו בשטח האוויר המזוהם, וכפי שמצינו להרמ"א בעצמו שפסק ביו"ד סי' קט"ז סעי' ה' שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר ולא בסופו.